

Lektio

Tuire Liimatainen

Ruotsin suomalaisuudet merkitysten ristiallokossa

Kun hain jatko-opiskelupaikkaa Helsingin yliopistosta vuonna 2016, Eurooppa oli kriisissä. Vuotta aiemmin alkanut ennätysmäinen turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten liikehdintä oli vyörynyt ”hyökyaaltojen lailla” kohti Pohjolaa, saanut valtiot ”patoamaan rajojaan” ja herättänyt jälleen kysymyksiä ”meistä” ja ”muista”. Luonnonkatastrofeihin viittaavan kielenkäytön kautta hätä ja kärsimys piirtyivät mieliimme hallitsemattomina luonnonvoimina, kun epäinhimillistävät ja tunteita herättävät nestemetaforat pakolaisten virroista ja tulvista kehysivät julkista keskustelua. Tämä maailmantilanne sai myös minut pohtimaan maahanmuuttoa ja siirtolaisuutta sekä laajemmin enemmistöjen ja vähemmistöjen välisiä suhteita.

Päädyin väitöskirjassani *Finnishnesses in Sweden – The Discursive Construction of Ethnicity in the Landscape of Social Media (Ruotsin suomalaisuudet – Etnisyyden diskursiivinen rakentuminen sosiaalisessa mediassa)* tutkimaan toisen-

laista siirtolaisuuteen liittyvää ilmiötä, johon olin tutustunut jo pro gradu -tutkielmaa kirjoittaessani – ruotsinsuomalaisuutta. Se, mitä arkisessa kielenkäytössämme usein nimitämme ruotsinsuomalaisuudeksi, on perinteisesti viitannut toisen maailmansodan jälkeiseen työperäiseen massamuuttoon Suomesta Ruotsiin ja sen nyt jo monivuosisikymmeniseen perintöön. Myös suomalaisten siirtolaisuutta Ruotsiin on kuvattu nestemetaforin suurena muuttoaaltona, kun lähes neljännesmiljoona suomalaista asettui pysyvästi länsinaapuriiimme.

Joukkomuuton taustalla oli sotia seurannut voimakas suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos ja toisaalta Pohjanlahden toisella puolella odottaneet uudet mahdollisuudet elää ja työskennellä. Mielikuviamme suomalaisten elämästä Ruotsissa värittävät usein tehtaaniiput ja parakit, miljoonaohjelman lähiöt, suomalainen tango ja siirtolaisen kaipuu takaisin aavan meren tuolle puolen. Vaikka Ruotsista tuli ajan myötä monelle koti, suomalaiset näyttäytyivät aikanaan myös voimakkaasti problematisoituna maahanmuuttajaryhmänä, joiden kokemusta värittivät monet sosiaaliset ongelmat ja stereotyyppit: finnjävelit, väkivaltainen ”Pekka med kniv”, Slussenin siltojen alla piileskelevät viinanhuuriset sissit, äidinkieltään häpeillen kuiskivat suomalaiset ja heidän ruot-

salaistuneet jälkipolvensa. Tällä vuosituuhannella tehty tutkimus ensimmäisen ja toisen sukupolven keskuudessa on kuitenkin maalannut kuvaa Ruotsiin hyvin sopeutuneesta väestönosasta, jolle vanhat kotiseudut ovat yhä tärkeitä tai jolle suomalaisuus voi olla vain jotain tilannekohtaista. Samalla kun suomalaissiirtolaisten jälkeläiset ovat pohtineet kieliä ja kulttuuriperintöään ja usein kipeitäkin kasvukokemuksiaan, ongelmalähtöisten mielikuvien synnyttämä häpeä suomalaisuutta kohtaan on alkanut julkisuudessa kääntyä uudenlaiseksi positiivisuudeksi ja voimavaraksi – ”det är inne att vara en finne”.

Tutkimusnäkökulmani tarkentuesaa aloin kuitenkin huomata jotain muuta, nimittäin jo vuosikymmenien ajan soliseen vastavirran, joka oli nyt toden teolla alkanut kohista halki Ruotsin. Havaitsin, että aikaisemmassa tutkimuksessa vähemmälle huomiolle jäänyt ruotsinsuomalainen etnopolitiikka oli jo 1980-luvulta lähtien kyseenalaistanut suomalaisten itsepintaista luokittelua maahanmuuttajiksi ja vaatinut ruotsinsuomalaisille vähemmistötunnustusta kieli- ja kulttuurioikeuksien takaamiseksi. Samalla kasvava tietoisuus suomalaisten ja suomen kielen pitkästä historiasta aavan meren *tällä* puolen keskiaikaisesta Tukholmasta Värmlannin suomalaismetsiin oli paljastanut suomalaisille uudenlaista

maaperää, johon juurtua. Kuten tutkija Karina Horsti (2021) kirjoittaa, paljouden ja massiivisuuden rinnalla nesteiden ominaisuuksiin kuuluu myös läpäisevyys. Niin myös tämä vähemmistöajattelusta syntynyt vastavirta oli läpäissyt ruotsalaista maaperää kaivertaan siihen uudenlaisia merkityksiä. Kylmän sodan jälkeisen eurooppalaisen vähemmistöpolitiikan myötä Ruotsi tunnusti vuonna 2000 ruotsinsuomalaiset, juutalaiset, romanit, saamelaiset ja tornionlaaksolaiset kansallisiksi vähemmistöiksi sekä suomen, jiddishin, romanin, saamen ja meänkielen kansallisiksi vähemmistökieliksi. Yhteistä näille perinteisille etnisille ja kielellisille vähemmistöille oli niiden pitkä historiallinen läsnäolo Ruotsissa.

Tunnustuksen myötä termistä ”ruotsinsuomalainen” on tullut yhteinen etnonymyksi kansalliselle vähemmistölle. Sen käytön on nähtykin yleistyneen kielenkäytössä, vaikka toisen polven keskuudessa tehty tutkimus on toistuvasti osoittanut sen olevan hankala kuvaamaan yksilöiden subjektiivista identiteettiä. Samaan aikaan toisen maailmasodan jälkeinen maahanmuutto on asettunut vähemmistöpoliittisissa materiaaleissa vain yhdeksi osaksi paljon laajempaa kertomusta ruotsinsuomalaisuudesta. Tänä päivänä ruotsinsuomalaisilla on oma sini-valko-keltainen

lippu sekä kansallispäivä, joka huomioi ruotsinsuomalaisen vähemmistön historiaa, kieltä ja kulttuuria osana Ruotsin kulttuuriperintöä. Viime vuosina julkisuudessa on näkynyt myös uudenlaista etnopolitiittista toimintaa, kun uusi ruotsinsuomalainen kulttuurieliitti on osallistunut ajankohtaisiin tulkintakamppeihin ruotsalaisesta yhteiskunnasta sekä toisaalta kansallisten vähemmistöjen muistityöhön ruotsalaistamisen ja rotubiologisen tutkimuksen seurauksista. Pelkästään tutkimukseni aikana julkisuuteen ilmaantui uudenlaista pohdintaa Suomen ja Ruotsin yhteisen historian luonteesta, vaatimuksia ruotsalaisiin kokoelmiin päätyneiden suomalaisten ihmisjäänteiden palauttamisesta Suomeen sekä esimerkiksi kysymyksiä siitä, onko luokkaan vahvasti kietoutuva stereotypia sivistymättömästä Puukko-Pekasta oikeastaan vain jatku-moa vanhoille rotuajatteluun perustuville luokitteluille.

Kaksi rinnakkaista kertomusta ruotsinsuomalaisuudesta – kertomus muuttoaalosta ja kertomus vastavirasta – muodostivat lopulta väitöskirjani ytimen. Mikä on toisaalta maahanmuuton perintö ja toisaalta vähemmistötunnustuksen vaikutus tämän päivän tapoihin ymmärtää ja merkityksellistää suomalaisuutta Ruotsissa? Miten niihin vaikuttavat uusien sukupolvien tavat

pohtia suomalaisuutta ja miten toisaalta alati kehittyvä vähemmistöpolitiikan kenttä? Mitä nämä merkitykset kertovat globaalissa pohjoisessa tapahtuvasta liikkuvuudesta, mitä toisaalta politiikan rajanvetojen vaikutuksista yksilöihin ja yhteisöihin? Mitä ruotsinsuomalaisuus edes tarkoittaa, ja kuka oikeastaan on ruotsinsuomalainen?

Yhdessä esitettynä nämä kysymykset ovat haastavia, sillä maahanmuuttajat ja kansalliset vähemmistöt, niin sanotut uudet ja vanhat vähemmistöt, erotetaan yleensä toisistaan niin politiikassa kuin tutkimuksessa perustuen näiden väestönosien erilaisiin historiallisiin taustoihin ja aseisiin suhteessa asuttamaansa kansallisvaltioon. Siinä missä maahanmuuttajien usein nähdään vapaaehtoisesti *ylittäneen* kansallisvaltioiden rajat, historiallisesti läsnä olleet kansalliset vähemmistöt ovat puolestaan tulleet vastentahtoisesti rajojen *ylittämiksi* kansallisvaltioiden muodostuessa (Brubaker 1993). Yhteistä näille kahdelle kategorialle on kuitenkin samaan aikaan etnisesti kehystetty, yhteiseen alkuperään perustuva ajatus yhteisöstä ja kuulumisesta.

Tutkimusaineistokseni valikoitui sosiaalisessa mediassa 2010-luvulla näkyvimmin esillä olleet suomen kielen ja ruotsinsuomalaisuuden ympärille muodostuneet etnopolitiittiset kampanjat.

Niiden avulla erilaiset ruotsinsuomalaiset toimijat olivat lukuisten muiden yhteiskunnallisten liikkeiden ja aktivismin tavoin hyödyntäneet uusien media-alustojen mahdollisuuksia tuoda ihmisiä yhteen, herättää keskustelua ja saada aikaan muutosta. Aineistoni koostui Sisuradion – vuodesta 2020 lähtien Sveriges Radio Finskan – Twitter-kampanjasta #Vägafinska, Ruotsinsuomalaisten nuorten liiton Instagram-kampanjasta #Stoltsverigefinne sekä kahden anonyymin ruohonjuuritason katuaktivistiryhmän, *Tukholman sissien* ja *Göteborgin sissien*, Instagram-tileistä. Näiden kampanjoiden nimissä ja aktivistiryhmien sloganeissa kaikui myös uusi positiivinen ruotsinsuomalaisuus – ”uskalla puhua suomea”, ”ole ylpeä” – mutta myös uusi ruotsalaisen vähemmistöpolitiikan kieli rohkeudesta osoittaa kuuluvansa vähemmistöön. Samaan aikaan kampanjat tarjosivat sosiaalisen median osallistavan luonteen mukaisesti yksittäisille ihmisille tilan pohtia identiteettiä, kielen ja kulttuuriin liittyviä kysymyksiä.

Etnisin termein käytävän keskustelun konstruktivistisessä analysoimisessa on esitetty olevan mielekästä tarkastella sekä yhteiskunnan, yhteisön että yksilötason etnisiä rajanvedon prosesseja – neuvotteluja meistä, muista ja minusta (Barth 1994). Siinä missä kansal-

lisen vähemmistöpolitiikan prosessit asettuvat yhteiskunnan tasolle järjestelmänä ja ideologioina, aineiston analyysissä mielenkiintoni kohdistui yhteisötason etnopolitiittiseen toimintaan ja yksilötason arkipäiväiseen etnisyyteen. Sen sijaan, että olisin kuitenkin ottanut ”ruotsinsuomalaiset” tai ”kansallisen vähemmistön” analyysini perusyksiköksi jonakin kiinteärajaisena ”ryhmänä”, jonka joko muuttoaalto tai vastavirta oli vain huuhtonut eteeni, näin kampanjat amerikkalaista sosiologi Rogers Brubakeria (2006) seuraten ennemminkin keinoina muodostaa ryhmäisyyttä olemassa olevien kategorioiden ympärille. Yksilötasolla mielenkiintoni kohdistui ”identiteetin” sijasta identifikaatioprosesseihin – siihen miten yksittäiset sosiaalisen median käyttäjät omaksuivat, torjuivat tai muunsivat heihin sovellettuja kategorioita.

Sosiaalisesta mediasta eteeni levittäytyi moniääninen, moniulotteinen ja hyvin monimutkainen kuva suomalaisuudesta sekä yksilö- että yhteisötasolla. Yhden tietyn sukupolvikokemuksen sijasta sosiaalisessa mediassa keskustelivat samanaikaisesti vanhemmat ja lapset, isovanhemmat ja lapsenlapset, Ruotsissa syntyneet, Suomesta muuttaneet, pohjoisen rajaseuduilla kasvaneet sekä suomenruotsalaiset, ruotsinkieliset, muunkieliset ja rodullistetut sosiaal-

lisen median käyttäjät. Kaikkia heitä yhdisti jonkinlainen side suomalaisuuteen, joka määrittyi vaihtelevasti etnisyyden, kielen, kulttuurin, kansalaisuuden tai jopa ulkonäön ja tunteen kautta.

Tämä erilaisten kokemusten ja äänien virta pohti ja performoi suomalaisuutta eri tavoin, mutta usein myös hyvin ristiriitaisesti. Löysin aineistosta keskenään yhteensopimattomia representatioita yhteisön jäsenyyttä määrittävistä tekijöistä, kielestä, kulttuurisista ilmaisumuodoista ja paikoista. Nämä tekivät etnisistä rajoista samaan aikaan merkityksellisiä ja merkityksettömiä. Esimerkiksi samaan aikaan kun ruotsalaissyntyiset jälkipolvet voivat pohtia, mikä heidän ruotsinsuomalaisuutensa määrittää, jos he eivät ole syntyneet Suomessa, eivät puhu suomea ja kaiken lisäksi näyttävät keskiverto-ruotsalaiselta, voivat Suomessa syntyneet uudet muuttajat kokea oman ruotsinsuomalaisuutensa kyseenalaistetuksi, koska eivät ole asuneet tarpeeksi kauan Ruotsissa. Kun yhdelle suomalaisuus materialisoituu aamukahviin muumimukista, toiselle suomalaisuuden ilmentymä voi olla mummon punainen mökki kesäisessä Suomessa. Kun Suomesta hiljattain muuttaneiden vadelmavenepakolaisten ruotsinsuomalaisuus paikantuu ruotsalaisiin yliopistokaupunkeihin, pohjoisen rajaseuduilla

kasvaneille merkityksellisimpiä ovat Tornionjoki ja sitä ylittävät sillat. Kun yksi kuuluu väsyttäviä vitsejä suomalaisen taskuissa olevista puukoista, kääntää toinen stereotyyppiä voimavaraksi tatuomalla sellaisen ihoonsa. Kun yhdelle kieli on avain kulttuuriin, pohtii toinen, olisiko lauantaimakkarasta riittävästi kulttuuriperinnöksi.

Erityisesti suomen kieli, jolla on perinteisesti ollut tärkeä rooli niin yksilöille kuin yhteisötason etnopolitiiselle liikehdinnälle, nousi aineistosta esiin monikulotteisena teemana. Sosiaalisessa mediassa keskusteltiin monipuolisesti kielen merkityksestä yhteisöön kuulumisessa, sen hyödyllisyydestä ja hyödyttömyydestä, kauneudesta ja rumuudesta, standardeista ja variaatioista sekä laajemmista rakenteellisista kysymyksistä. Esiin työntyi myös uudenlainen tapa pohtia ruotsinsuomalaisuutta *kielettömyyden* kautta osana kasvavaa tietoisuutta vähemmistötaustaisten ihmisten menetetyistä äidinkielistä.

Yksilötasolla piirtyvän moniäänisyyden rinnalla tutkimukseni nostaa esille myös ryhmätason moniäänisyyden ja ristiriidat. #Vågafinska- ja #Stoltssverige-finne-kampanjoiden tunteisiin vetoavat nimet, tiukkojen osallistumiskriteerien puuttuminen ja mahdollisuus osallistua ruotsiksi antavat eittämättä

tilaa moninaisille äänille tulla kuuluviin. Samaan aikaan tämä moniäänisyys ja sitä seuraavat ristiriidat katoavat sosiaalisen median aihetunnisteiksi muuntuneiden institutionalisoitujen kategorioiden alla osana etnopolitiisten toimijoiden kollektiivista kertomusta ruotsinsuomalaisuudesta. Tämä korostaa sitä, miten tärkeää yhtenäisen kuvan antaminen ”meistä” on etnopolitiisessa toiminnassa. Vain ryhmää manifestoimalla etniset toimijat pystyvät esittämään ja oikeuttamaan vaatimuksiaan ja saamaan aikaan toimintaa.

Erilaiset ristiriitaiset kertomukset ruotsinsuomalaisuudesta värittivät myös ruohonjuuritason aktivistien tapoja käsitteellistää suomalaisuutta. Siinä missä Göteborgin sissien kieliaktivismi hyödynsi kulttuurisena pääomana perinteisempää koti-ikävä ja diasporista kaipuuta Satumaahan, Tukholman sissien ruotsinsuomalaisuus paikantui Ruotsiin. Liimaamalla suomenkielisiä käännöksiä ruotsalaiseen katukuvaan ja viittaamalla vanhempiin, jo kadonneisiin suomalaisuuden kerrostumiin, Tukholman sissien haavekuvat toiseltaisesta Satumaasta – suomalaisesta Ruotsista – haastoi ajatusta suomalaisuuden kiinnittymisestä vain Suomen kansallisvaltioon ja sen siirtolaishistoriaan. Tämä havainto korostaa erityisesti sitä, miten 2010-luvun ruotsin-

suomalainen etnopolitiinen mobilisaatio on ollut tietynlainen reaktio käynnissä oleviin, sukupolvien vaihtumisen ja vähemmistöpolitiikan tuomiin sosiopolitiisiin muutoksiin, mutta myös tilaisuus haastaa vallitsevia normeja ja käytäntöjä.

Tutkimukseni maalaa uudenlaisen, monikulotteisen kuvan ruotsinsuomalaisuudesta – tai oikeastaan erilaisista *Ruotsin suomalaisuuksista*. Yksilö- ja yhteisötason monimuotoiset tulkinnat välittyvät aineistosta viiden erilaisen diskurssin kautta. Nämä ovat (1) kaipuuta Suomeen korostava *diasporinen diskurssi*, (2) aktiiviselle ylijarjaiselle vuorovaikutukselle rakentuva *transnationaalinen diskurssi*, (3) kansallisia affiliaatioita yhdistävä ”*väliviivadiskurssi*”, (4) kulttuuriselle omaperäisyydelle ja vähemmistöpolitiiselle asemalle rakentuva *vähemmistödiskurssi* sekä (5) alkuperäisyyttä ja historiallista läsnäoloa Ruotsissa korostava *autoktoninen diskurssi*. Nämä erilaiset merkityksellistämisen tavat rakentuvat yksilöiden moninaisten taustojen sekä erilaisten poliittisten projektien kautta, jotka kiinnittyvät eri tavoin ja eri intensiteetillä suomalaiseen siirtolaishistoriaan ja Suomeen sekä ruotsalaiseen vähemmistöpolitiikkaan ja Ruotsin monikulttuuriin historiaan.

Yksilötasolla aineistosta välittyvät

suomalaistaustaisen väestön sosiodemografiset muutokset, jatkuva ylijalaisuus, mutta myös uudenlainen, orastava vähemmistöidentiteetti. Viimeiseksi mainittu korostaa erityisesti uusien sukupolvien uusia tapoja määrittellä ja ajaa asioita samalla kun suuren muutto-aallon perintö jää yhä kauemmaksi historiaan. Yhteisötasolla tutkimukseni kertoo puolestaan muotoaan hakevasta yhteisöstä. Eri lähtökohdista tulevien ja toimivien etnopolitiittisten toimijoiden samanaikainen läsnäolo näissä tulkintakamppailuissa asettaa yhä enenevässä määrin keskiöön kysymykset siitä, missä ruotsinsuomalaisuuden rajat ovat sekä miten ne määrittyvät suhteessa suomalaisuuteen ja ruotsalaisuuteen. Miten jatkuva vuorovaikutus Pohjanlahden yli itään vaikuttaa mahdollisuuksiin rakentaa Ruotsiin juurtunutta vähemmistökulttuuria? Kuka etnopolitiittisten vaatimusten taakse asettuu, jos niistä ei tunnista itseään?

Tutkimukseni esittää, että ruotsinsuomalaisten tunnustaminen kansallisenä vähemmistönä on vahvistanut etnisiä rajoja suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välillä korostamalla kielellistä ja kulttuurista omaperäisyyttä, mutta myös kiinnittämällä huomiota toiseuden kokemuksiin erityisesti menneisyydessä. Samanaikaisesti etniset rajat näyttävät entistä vaikeammin hahmotettavilta

suomalaisten ja ruotsalaisten samankaltaisuuden vuoksi laajemmassa pohjoismaisessa ja globaalissa kontekstissa. Etnisyyttä tutkittaessa tämä merkitysten monimuotoisuus korostaakin myös muiden sosiaalisten kategorioiden kuten sukupolven, iän, kansalaisuuden ja jopa valkoisuuden ja ”rodun” vaikutusta näiden rajojen rakentumisessa. Samaan aikaan on selvä, että ruotsinsuomalaisuuden kokonaisvaltainen ymmärtäminen vaatii suomalaisuuden käsitteellistämistä ei vain ulkosuomalaisuutena tai ylijalaisena ilmiönä, vaan myös osana Ruotsin kansallista kertomusta.

Sosiaalinen media tarjoaa niin etnisyyden ja etnopolitiikan tutkimiselle kuin etnopolitiikalle itselleenkin uusia mahdollisuuksia ja haasteita. Ruotsinsuomalaisten kaltaiselle pitkälti näkyttömälle, huomaamattomalle ja hiljaiselle väestönosalle sosiaalinen media on tärkeä alusta tulla nähdyksi erityisesti sen visuaalisuuden ja materiaalisuuden vuoksi. Siinä missä sosiaalisessa mediassa käytävien keskustelujen huolellinen analyysi avaa uudenlaisia näkökulmia arkipäivän etnisyyteen, sosiaalista mediaa hyödyntävän etnopolitiikan osalta tutkimukseni kuitenkin paljastaa näennäisen jännitteen sosiaalisen median individualistisen luonteen ja etnopolitiikan yksinkertaistavan tarpeen välillä. Samalla kun tutkimukseni haas-

taa ajatusta jostakin yhtenäisestä ryhmästä tai tavasta määrittellä ruotsinsuomalaisuutta, välittyy kampanjoista ja aktivismista tarve rakentaa ja ilmaista kollektiivista identiteettiä.

Tässä nopeiden sosiaalisten, poliittisten, yhteiskunnallisten ja teknologisten muutosten värityksessä ajassa erilaisten Ruotsin suomalaisuuksien voidaan sanoa olevan eräänlaisessa ristiaallokossa, jossa muuttoaalto ja vastavirrat sekoittuvat väistämättä toisiinsa. Ilman näiden moninaisten merkitysten ymmärtämistä meiltä jää helposti huomaamatta yksilötason monimuotoisuus, kuulematta etnopolitiittisia toiveita ja vaatimuksia tai tunnistamatta laajempien historiallisten prosessien ja yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutusta siihen, milloin etnisillä rajoilla on väliä ja milloin ei. Ruotsin suomalaisuuksien ristiaallokko kiinnittää huomiomme myös siihen, että merkitykset eivät ole pelkästään muuttuvia vaan myös samanaikaisia. Ne eivät myöskään rajoitu vain vähemmistöryhmiin. Moninaistuvissa yhteiskunnissa jatkuvien tulkintakamppailuiden kohteena ovat väistämättä kysymykset siitä, mitä suomalaisuus tai vaikkapa ruotsalaisuus on, kun taas uudet liikkeessä olevien ihmisten virrat ja tulvat huuhtovat Satumaiden kaukoraantoja ja kun niitä jo pitkään asuttaneet ihmiset pohtivat syitä jatkuvalla kuu-

lumattomuuden tunteelleen. Jos vanhan viisauden mukaan vain muutos on pysyvää, kun kaikki virtaa ja mikään ei pysy paikoillaan, meidän ja muiden tarkastelu erilaisten sosiaalisten kategorioiden ja poliittisten projektien samanaikaisuuden kautta voi ehkä auttaa ymmärtämään paremmin, kuka kuluu mistä voi vaatia, miten jokin väestönosa voi tulla kategorisoiduksi uudelleen, ja millä ehdoilla heillä on mahdollisuus kaivertaa omat uomansa uuden kotimaansa maaperään.

Teksti perustuu FT **Tuire Liimataisen** väitöskirjasta *Finnishnesses in Sweden – The Discursive Construction of Ethnicity in the Landscape of Social Media* (Ruotsin suomalaisuuDET – Etnisyyden diskursiivinen rakentuminen sosiaalisessa mediassa) laadittuun lektioon, joka esitettiin väitöstilaisuudessa 3.9.2022 Helsingin yliopistossa.

LÄHTEET

Barth, Fredrik (1994) Enduring and emerging issues in the analysis of ethnicity. Teoksessa Hans Vermeulen & Cora Govers (toim.) *The Anthropology of Ethnicity: Beyond 'Ethnic groups and Boundaries'*. Amsterdam: Spinhuis, 11–32.

Brubaker, Rogers (1993) National minorities, nationalizing states, and external national homelands in the New Europe. Notes toward a relational analysis. *Institute of Advanced Studies Political Science Series*, 11. joulukuuta 1993.

Brubaker, Rogers (2006) *Ethnicity Without Groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Horsti, Karina (2021) Luonnonvoimat Välimerellä: metaforat, kartat ja pakolaisuus. Teoksessa Noora Kotilainen & Jussi Laine (toim.) *Muuttoliike murroksessa: metaforat, mielikuvat, merkitykset*. Helsinki: Into, 39–58.